

méltatta magyarságszeretét, következetes ellenzéki álláspontját. „Hazáját nem hangos szóval, hanem tüzes lelkesedéssel, fáradhatatlan tevékenységgel, s ha kellett, fegyverrel szolgálta és védte. Meg nem alkuvó magyar érzése közismert volt, s ha miatta félreismertetésben is volt része, ez biztosította számára egész Délmagyarország lelkes tiszteletét és szeretetét.”¹¹

A Szegedi Napló nekrológiájából. „Klasszikus volt a tudása, s a klasszikus latin nyelvet nálánál tökéletesebben kevesen beszéltek. Gyönyörű főpapi alak, férfias arc, imponáló megjelenés. Méltóság és gyermekes szelidség a tekintetében egyaránt. Szónoklatával, amely nem ismerte a frázisokat, el tudta bűvölni hallgatóit. Ritka népszerű volt, papsága bálványozta...”¹² Németh püspök lelki üdvéért minden csanádi plébániaegyházban szentmisét mutattak be. A temetést megelőző napon a harangok fél órán át szóltak az összes templomban. Szegeden gyászlobogót tűztek a városháza tornyára, s gyásztáviratot küldtek a csanádi káptalannak.

Németh Józsefet 1916. november 16-án helyezték örök nyugalomra a temesvári székesegyház kriptájában. A szertartást és a gyászmisét Glattfelder Gyula végezte. A temetés előtt fél órával Temesvár törvényhatósága, Geml József polgármester vezetésével rendkívüli közgyűlést tartott és jegyzőkönyvben örökítette meg az egykori díszpolgár, egyházi vezető érdemeit, aki 1846 óta volt a város lakója. Szeged közgyűlése is megemlékezett a város magas főpapi méltóságba jutott szülőteréről. A temesvári temetésen a szülővárost Somogyi Szilveszter polgármester és Gaál Endre kultúrtaácsnok képviselte. A szegedi esperesi kerület papsága nevében Várhelyi József kanonok, Galler Kristóf pápai kamarás, Zadravec István alsóvárosi ferences gvárdián (később tábori püspök), Breisach Béla rókusi plébános, Tatarek Béla minorita házfőnök, Szabados István hittanár és Karácsonyi Guidó belvárosi káplán volt jelen.

Miklós Péter

Százhuszonöt éves a budapesti telefon

Budapesten 1881. május 1-én szólalt meg először a telefon. Az a hírközlési eszköz, amely két egymástól távol élő embernek lehetővé tette az egyidejű üzenetváltást, legyőzve az időt és a távolságot. Személyesebb és aktívabb távközlési eszköz azóta sem született.

A telefon feltalálójaként a szabadalmi hivatalok a skót származású Alexander Graham Bellt (1847–1922), a bostoni egyetem hangfiziológiai tanárát jegyezték be, aki telefonkészülékét 1876-ban a philadelphiai világkiállításon mutatta be. Ennek hírére Puskás Tivadar mérnök-üzletember (1844–1893), aki két esztendő már töltött Amerikában és 1876 nyarán a londoni és a brüsszeli távíróhálózat tervezésén dolgozott, azonnal Amerikába utazott. Bell telefonját, amely találoán inkább „messzezőrgő” volt csak két, egymással összekötött állomás használhatta.

A telefon Thomas Alva Edison (1874–1931) New Jerseyben, a Menlo Parkban kiépített „találmány-gyárában” vált igazi hírközlési eszközzé. Edison a szénmikrofon megalkotásával és az indukciós tekerces alkalmazásával, Puskás Tivadar a telefonközpont kigondolásával tökéletesítette. Ez utóbbiról maga Edison adott írásos nyilatkozatot, amikor budapesti látogatása idején Puskás Albert özvegyének ajándékozott fényképére az alábbi dedikációt írta fel: „Theodore Puskás was the first man in the world to suggest the Central station for the Telephone” Az Edison magyarországi látogatását megörökítő fotóalbum reprintjét 2006 januárjában jelentette meg az Országos Széchényi Könyvtár.

Puskás Tivadar képzett elektrotechnikusként 1877 nyarán Edison európai megbízottja lett. Edison nagy találmányai közül a fonográf, az izzólámpa, a telefon és a korszerűsített távíróberendezés európai megismertetésén és meghonosításán dolgozott. 1878-ban Párizsban irányította az első telefonközpont és hálózat építési munkáit. Öccsét, Puskás Ferencet (1848–1884), aki huszár főhadnagyként szolgált a Monarchia hadseregében ekkor képezte ki a telefonhálózat építési, műszaki, szervezési és üzleti munkáira. 1879 nyarán hazajöttek Budapestre, hogy a fővárosi hálózat építéséhez tőkés társakat keressenek, ahogyan ma mondanák,

¹² Szegedi Napló, 1916. november 13. 3. old.

befektetőket. Az első telefonbeszélgetés Budapesten, 1879 július 4-én Puskás Ferenc pesti lakásán zajlott le. Rác Sándor a távírda hivatalnokja megörökítette az eseményt: „Puskás Ferenc... Gyöngytyúk utcai második emeleti lakásán és ugyanazon házban egy földszinti szobában kapcsoltuk be a két telefonállomást, s reá következő napon már özönlött a főváros színe-java az új csoda mohó szemlélésére. Egész délután működöttük telefonjainkat; beszélve, suttogva, dalolva, füttyülve, zenélő zsebórát hallgatva a telefonon át.” Sokan megnézték, ki is próbálták a telefont, de inkább multságos játéknak tekintették, s nem kívánták anyagilag támogatni.

Edison egyetértésével az Osztrák–Magyar Monarchia területén Puskás Ferenc kizárólagos jogot szerzett a távbeszélő hálózatok építésére. 1879 októberétől Puskás Tivadar tagja lett – sikeres párizsi munkái következtében is – az Edison Társaság Igazgatói Tanácsának.

Jelentékeny jövedelme lehetővé tette, hogy a budapesti telefonhálózat építési munkáinak költségeit vállalja. Öccsét, aki már 1879. július 28-án kérelmezte a budapesti és újpesti hálózat építésének jogát, felhatalmazta, hogy kezdje meg a szervezési munkákat. Puskás Ferenc kibérelte a Képiró és Lövész utca (ma Királyi Pál) sarkán álló egyemeletes kis házat, és abban berendezte a szervezőirodát és az amerikai szerelők szálláshelyét. Puskás Tivadar a Bell Telephone Manufacturing Companytól, Amerikából megrendelte a telefonközpont berendezéseit és az előfizetőknél felszerelendő Edison-féle Bergmann gyártmányú készülékeket.

A földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter 1880. május 20-án kelt engedélyével húsz évre kizárólagos jogot adott Puskás Ferencnek, hogy Budapest és Újpest területén távbeszélő-összeköttetéseket építsen. Engedélyokmánya egy, csakis közvetlen egymással és beszélésre szolgáló, de sem helyi sem bármely más távíratnak a kezelésére nem használható hálózat építésére vonatkozott. A távíratozás ugyanis az állam fenntartott joga volt, s azt a „szabad versenyek kapitalizmus” korában sem engedték csorbítani. A megkötésekkel teli engedély az előfizetőkre nézve többek között rendőrségi jóváhagyást követelt meg, s csak annak kiadása után lehetett megkezdeni az építési munkákat. Szigorúan szabályozták az üzleti alapkönyvek vezetését, amelyek naprakészen tartalmazták az előfizetők adatait. A névsorba felvettek azonban jogosultak voltak – amennyiben azt egy-egy előfizető nem korlátozza – egymással beszélni, bármely „a közérkölcshöz nem sértő és a közbiztonságot vagy személyes biztonságot nem veszélyeztető ügyben”. Az engedélyes köteleztetett továbbá arra, hogy mielőtt „a köz és az egyéni érdekekre nagy fontossággal bíró üzletben valakit alkalmazna” meg kell várni a távírda igazgatóság és a fővárosi rendőrség engedélyét.

Az engedély elnyerését követően 1881 első hónapjaiban Puskás Ferenc megkezdte az előfizetők gyűjtését. Az előfizetői felhívásokban az alábbiakat olvashatjuk a telefon előnyeiről:

„A telefon segítségével 20 perc alatt elintézhet az ember oly ügyeket, melyek jelenleg egy napját veszik igénybe, mert egy-két perc elég ahhoz, hogy kérdést tegyen vagy rendelkezést küldjön a város másik végén lakó egyén vagy testülethez, üzlet vagy hivatalhoz, s választ is kapjon rá.

AZ IDŐ PÉNZ, HA IDŐT TAKARÍTUNK MEG, PÉNZT KERESÜNK!

A bankár, üzletember, iparos, gyárigazgató, lapszerkesztő a telefonhálózat által össze lesz kötve munka- és üzlettársaival, raktárai és műhelyeivel, valamint a nagyközönséggel és anélkül, hogy szobájából kimozdulna, rendeleteket és utasításokat adhat, értesüléseket szerezhet, ügyeket intézhet el s mindezt élőszóval, költség, idővesztés és közvetítők nélkül.

Azon kereskedők, kiknek egy telefon-állomás van üzletükben, biztosak lehetnek, hogy a telefonhálózat előfizetői őket fogják felkeresni megrendeléseikkel.

A hirtelen rosszul lett beteg az orvosával, a lángba borult ház a tűzoltósággal, a meglopott tőkepénzes a rendőrséggel egy perc alatt tudathatják a veszélyt és meglehetik a szükséges intézkedéseket.

Mély megnyugvást fog szerezni a családfőnek, ki kénytelen az egész napot családjától távol üzletében vagy hivatalában tölteni, ha bármely percben élőszóval közlekedhetik szeretteivel!

De fölösleges tovább részletezni azon üdvös hatást, melyet a telefon-hálózat úgy a magán mint a közéletre gyakorolni hivatva van, bár ezer és ezer példát hozhatnánk még fel, ha terüink engedné. Elég ha visszagondolnak azokra a lélekölő szaladgálások és várakozásokra, izengetések és küldözgetésekre, félreértések és otthon nem találásokra... mind megannyi idő és pénz pazarlás!”

Az előfizetői felhívásokra jelentkezni kezdtek a bankok, újságok, kereskedők, minisztériumok. Egyévi előfizetési díj – természetesen korlátlan számú és idejű beszélgetésekkel – 180 forint volt.

Az első telefonközpontot a Fürdő utca (ma József Attila) 10. számú bérházának 3. emeletén rendezték be és 1881. május elsején adták át a forgalomnak, azaz 25 előfizetőnek. A központ három százvonalas jelzőtáblás szekrényből és velük párhuzamosan három százvonalas keresztlemes váltóból állt. A hálózat 3 mm-es átmérőjű vashuzalokból épült ki. Az egy vezetékes föld-visszavezetési távbeszélő áramkörök rendszerében az épületen belül 0,6 mm átmérőjű, cérna borítású rézvezetékeket alkalmaztak, az épület külső falsíkjain guttaperchaval és kaucsukkal borított változatban. Az áramellátást Leclanche-elemekkel oldották meg. Budapest Párizs után két évvel lett távbeszélő hálózattal rendelkező főváros. 1881. augusztus 1-én a Lövész utca (ma Királyi Pál) 11. számú házban megnyílt az első fiókközpont.

A következő évben 1882-ben berendezték az első budai fiókközpontot is, a Pálffy (ma Bem) tér 4. számú épületben. Kábeleit a Margit híd szerkezetén vezették át Budára. Az első alközpontot, egy 12 vonalas Jones-féle váltóval, a Pénzügyminisztérium épületében szerelték fel. Februárban megjelent az első távbeszélő névsor 238 előfizető adataival. Készülékeiket új, Clement Ader francia mérnök előző évben bemutatott érzékeny, jó hangszínű mikrofonnal felszerelt asztali és fali telefonjaira cserélték.

A budapesti telefonhálózat üzemeltetőjénél 1882-ben ellenőrzést tartott a távírda-igazgatóság. Huszont alkalmazottat regisztráltak. Köztük 8 mechanikus és 11 kezelő volt. A kezelők, a telefonos kisasszonyok voltak, akik a kapcsolószekrényeknél dolgoztak. A kézi kapcsolású, manuális rendszerekben ők kapcsolták össze és bontották szét – a beszélgetések végén – a hívó és a hívott fél vonalait. Krúdy Gyula a telefonközpontokat női kaszárnyáknak nevezte, és szép esszében mutatta be nehéz, idegtépő munkájukat. Az első telefonkezelő Matkovich Júlia volt, s ő tanította be a többieket a gyors, pontos munkára és az előfizetőkkel való udvarias, türelmes érintkezésre.

Budapest a Puskás testvéreknek köszönheti, hogy a telefónia korai korszakában rákapcsolódott a távközlés világhálójára. Mégis elmondhatjuk, hogy emlékezetüket néhány épületplasztika és emléktábla, de még a kerek évfordulók kiadványai és múzeumi kiállításai sem őriznék meg a nagyközönség számára, ha nevét 1953-ban nem vette volna fel a 2006-ban éppen száz éves postai szakoktatás intézménye a Gyáli úti távközlési technikum. A névadás története az 1950-es évek világát idézi fel. A Magyar Posta vezérigazgatósága 1952-ben névadót keresett a távközlési technikuskok képzésére szakosodott középiskolája számára. Az iskola tanári kara Edison és Marconi nevét javasolta, a vezérigazgatóság egyik vezetője azonban a tőkés országok szülőttei helyett Alekszander Sztepanovics Popov nevét. Az iskola egykori diákja Héjj Antal, aki mérnök ezredesként dolgozott abban az időben a vezérigazgatóságon, amikor értesült az ügyről, minden humort, furfangot bevetve, Puskás leszármazottakat felkeresve elérte, hogy a technikum Puskás Tivadar nevét vegye fel. Az iskola vezetői minden időben ápolták Puskás Tivadar és testvére Ferenc emlékét, sírjaikat a Kerepesi temetőben (Ferenc a baloldali kerítés falánál lévő 339 sz. kriptában, Tivadar a 34/1 parcella 2. sorának 2. sírjában nyugszik) rendszeresen gondozzák, a születésnapokon felkeresik.

Puskás Tivadarra érvényesek Ady sorai „ifjú szívekben élek és mindig tovább”. Az iskolában végzett diákok közül ugyanis többen a távközlés, a híradástechnika és az utóbbi évtizedben informatika területén, kiemelkedő szakemberek lettek, és kötelességüknek érezték Puskás Tivadar emlékezetének ápolását. Így állíttatta fel mellszobrát a Nemzetközi Távközlési Egyesület genfi székházában 1986-ban Berecz Dezső, a BHG vezérigazgatója az egykori Puskás-diák. A Borbás Tibor mintázta szobor másolata lett a Puskás Tivadar Távközlési Technikum első szobra a névadóról.

Puskás Tivadar nevét több utcanev őrzi: Budapesten a XI. kerületben, Győrben, Miskolcon, Sopronban, Szekszárdon, Szombathelyen, Zalaegerszegen, Bolyban tudunk róla. Bolyban egy 1980-as években beépített új utca viseli a nevét, melynek közepe táján áll Puskás Tivadar első köztéri szobra, Trischler Ferenc szobrászművész alkotása. Emléke a budapesti telefon születésének 125. évfordulóján Magyarország fővárosától is többet érdemelne.

Kovács Gergelyné